

Ekslibris

Ekslibris, łac. *Ex-libris* = z książek, to artystycznie skomponowany znak własnościowy książek z nazwiskiem i symbolicznym znakiem właściciela lub nazwą instytucji. Historycznie pełnił funkcje użytkowe, obecnie jest formą grafiki artystycznej. Często grafika ta umieszczana jest w formie niewielkiej kartki przyklejonej do wewnętrznej strony okładki. Coraz większą popularność zyskuje jednakże ekslibris w formie pieczętki.

Historia powstania ekslibrisu sięga dziejów starożytnego Egiptu. Najstarszy znany ekslibris wykonany w formie fajansowej tabliczki przymocowanej do papirusowego zwoju, należał do faraona Amenhotepa III zmarłego około 1377 r. p.n.e. W Europie Zachodniej zwyczaj oznaczania książek ekslibrisem pojawił się u schyłku średniowiecza. W Polsce historia ekslibrisu datuje się od drugiego dziesięciolecia 16 wieku. Znaki własnościowe wykonywano w celu ochrony książki przed zgubieniem lub kradzieżą. Miały kształt przeważnie okrągły lub pionowo-owalny z herbem w środku, niekiedy dewizą w otoku oraz napisem własnościowym, często wyposażonym w skrót literowy. Właścicielem pierwszego w Polsce ekslibrisu była Maciej Drzewiecki, kanclerz wielki koronny, dyplomata a zarazem wielki miłośnik książek. Ekslibris ten, datowany na rok 1516, wykonany był najprawdopodobniej w Wiedeńskiej Oficynie Hieronima Wietora.

Od 17 wieku zbieraniu książek wiernie towarzyszył ekslibris. Popularne stały się ekslibrisy napisowe, zawierające obok nazwiska, ostrzeżenie przeciw niszczyтелям i złodziejom książek.

Obecnie cechą charakterystyczną ekslibrisu jest zmiana jego funkcji. Ma on wprawdzie w dalszym ciągu formułę własnościową (często bardzo skróconą) lecz coraz rzadziej trafia na okładkę książki stając się raczej przedmiotem kolekcjonerstwa, miniaturą graficzną. Jednak ekslibris jest najwłaściwszym i najszlachetniejszym sposobem oznaczania książki, gdyż jako miniaturowe dzieło sztuki graficznej budzi uczucia estetyczne będąc jednocześnie dowodem kultury jej właściciela.

Oprac. Edyta Kuźniak